

OFFICIAL DEVELOPMENT ASSISTANCE TAX REVENUE RELATION: ANALYSIS OF THE SUBSTITUTION EFFECT PARTICULARLY IN TURKEY

Şehnaz ALTUNAKAR MERCAN¹

Abstract

Official Development Assistance has been shown to increase the interest, because the importance given to development increased after World War II, in especially developing countries lacking domestic resources to finance their development. While these aids constitute a major source of financing for governments, especially in developing countries, they might have positive and also negative effects on fiscal policy when allocating aids. For this reason, at the end of the 1990s, the issues pertaining to the efficiency of aid and whether it was used by countries for the right purposes began to be questioned.

The purpose of this study is to determine whether the Official Development Assistance has any effect on tax revenues particularly in Turkey. In addition, the aids were divided into components and analyzed separately as grants and loans. In the present study, AutoRegressive Distributed Lag (ARDL) limit test method was used for analyzing Turkey's 1984-2019 periodic data. As a result of the analysis, it is seen that the net official development assistance decreased the total tax revenues by 2.41% within previous period, and on the contrary, net official development assistance provided two previous terms increased the total tax revenues by 3.32% in a statistically significant way. In the long run, it is seen that net official development assistance has a negative ($\beta = -0.161612$) and statistically significant ($p = 0.0122 < 0.05$) effect on total tax revenues.

The effects of loans and grants, which are the components of Official Development Assistance, are analyzed separately on total tax revenues. In the present study covering the period 1984-2019, when the coefficients are analyzed, it was concluded that the deviations caused by loans on tax revenues in the short run disappear in the long run. That is to say, in the long run, official development loans positively affect the total tax revenues, but this effect is not statistically significant ($p > 0.05$). As for the grants, the analyses indicate that although official development grants had a negative effect on total tax revenues in the short term, this effect is not statistically significant. In the long run, although official development grants have a very small negative effect on total tax revenues, this effect is not statistically significant.

Article History:

Date submitted:

25 March 2021

Date accepted:

20 April 2021

Jel Codes:

H20, F35, O23

Keywords:

Tax Revenue, Official Development Assistance, Foreign Aid, Grants, Loans

Suggested Citation: Altunakar Mercan, Ş. (2021). Official Development Assistance Tax Revenue Relation: Analysis of The Substitution Effect Particularly in Turkey. *Sivas Cumhuriyet University Journal of Economics and Administrative Sciences*, 22(1), 309-335.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, ssehnazaltunakar@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6823-8750

RESMİ KALKINMA YARDIMLARI VERGİ GELİRLERİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖZELİNDE İKAME ETKİSİNİN ANALİZİ

Şehnaz ALTUNAKAR MERCAN¹

Öz

Kalkınmaya verilen önemin II. Dünya Savaşı sonrası artmasıyla beraber, özellikle gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarını finanse edebilecek yurt içi kaynaktan yoksun olmaları Resmi Kalkınma Yardımları'na gösterilen ilgiyi arttırmıştır. Söz konusu yardımlar az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hükümetler için büyük bir finansman kaynağı olma özelliği gösterirken, yardımlar tahsis edilirken maliye politikası üzerinde olumlu veya olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Bu nedenle, 1990'ların sonunda yardımların verimliliği ve ülkeler tarafından doğru amaçlar için kullanılıp kullanılmadığı sorgulanmaya başlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye özelinde Resmi Kalkınma Yardım'larının vergi gelirleri üzerinde herhangi bir etki yaratıp yaratmadığını tespit etmektir. Bununla birlikte yardımlar bileşenlerine ayrıştırılarak hibeler ve krediler olarak ayrı ayrı incelenmiştir. ARDL sınır testi yönteminin kullanıldığı çalışmada, 1984-2019 dönemi Türkiye verilerinden faydalanılmıştır. Yapılan analizler neticesinde, kısa dönemde bir dönem önceki net Resmi Kalkınma Yardımları'nın toplam vergi gelirlerini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde %2,41 düşürdüğü, iki dönem önceki net Resmi Kalkınma Yardımları'nın toplam vergi gelirlerini ise istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde %3,32 artırdığı görülmektedir. Uzun dönemde ise net Resmi Kalkınma Yardımları'nın toplam vergi gelirleri üzerinde negatif ($\beta = -0,161612$; negatif) ve istatistiksel olarak anlamlı ($p=0,0122 < 0,05$) bir etkisi olduğu görülmektedir.

Resmi Kalkınma Yardımları'nın bileşenleri olarak hibeler ve kredilerin toplam vergi gelirleri üzerindeki etkisi ayrı ayrı incelenmiştir. 1984-2019 dönemini kapsayan çalışmada, katsayılar incelendiğinde kısa dönemde kredilerin vergi gelirleri üzerinde meydana getirdiği sapmalar uzun dönemde ortadan kalkmaktadır. Uzun dönemde ise resmi kalkınma kredileri, toplam vergi gelirlerini pozitif etkilemekle birlikte bu etki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > 0,05$). Hibeler için yapılan analizler neticesinde, kısa dönemde bir dönem önceki resmi kalkınma hibelerinin toplam vergi gelirleri üzerinde negatif bir etkisi bulunmakla birlikte, bu etki istatistiksel olarak anlamlı değildir. Uzun dönemde ise resmi kalkınma hibelerinin toplam vergi gelirleri üzerinde çok küçük de olsa negatif bir etkisi bulunmakla birlikte, bu etki istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Önerilen Alıntı: Altunakar Mercan, Ş. (2021). Resmi Kalkınma Yardımları Vergi Gelirleri İlişkisi: Türkiye Özelinde İkame Etkisinin Analizi. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 309-335.

Makale Geçmişi:

İletilen Tarih:

25 Mart 2021

Kabul Tarihi:

20 Nisan 2021

Jel Kodları:

H20, F35, O23

Anahtar Kelimeler:

Vergi Gelirleri, Resmi Kalkınma Yardımları, Dış Yardım, Hibeler, Krediler

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, ssehnazaltunakar@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6823-8750

1. GİRİŞ

II. Dünya Savaşı sonrası vergilendirmenin kalkınmadaki rolü hakkında araştırma yapmış olan ekonomistlerin içerisinde, vergilendirmenin kalkınmanın temel belirleyicisi olduğunu iddia eden Nicholas Kaldor (Besley & Persson, 2013), 1963 yılında yayımlanan eserinde ekonomik kalkınma hızını sınırlayan unsurların yetersiz teşvikler veya kaynak yetersizliği olmadığını, kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için kamu gelirlerinin en önemli unsur olduğunu belirtmiş; dış yardımların ancak yurtiçi kaynak seferberliğini desteklediği, vergi gelirlerine ikame olarak görülmediği durumlarda verimli olabileceğini ifade etmiştir (Kaldor, 1963). İç tasarrufun veya kamu gelirlerinin en önemli kaynağı olan vergi, bireylerin ekonomik davranışlarını etkilemekte ve bireylerin tüketim, tasarruf, çalışma ve yatırım yapma davranışlarını değiştirdiği için kalkınmada önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir (Alonso ve Garcimartín, 2011; Eş, 2014). Bireylerin ekonomik davranışlarını etkileyen vergiler aynı şekilde yatırımcı veya üreticinin üretim kararlarını etkilemektedir. Zira, vergiler bir ülkenin ekonomisi içerisinde üretim faktörlerinin gelir ve fiyatlarını değiştirmekte, dolayısıyla üretilen nihai mal ve hizmetlerin miktarını ve türünü etkilemektedir. Bununla birlikte ekonominin doğası ve sahip olduğu yapısal özelliklerin, vergilendirme kabiliyetini ve vergi sistemi içerisinde kullanılan vergi türlerini etkilediği bilinmektedir. Böylece kalkınma, ekonomik değişimle beraber vergi sistemlerinin gelişimine katkı sağlamaktadır. Vergi ve kalkınma arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışan standart ekonomik yaklaşım bu noktaya odaklanmakla birlikte vergi sistemlerinin ekonomi üzerindeki etkilerini de incelemektedir (Besley ve Persson, 2013).

Tarih boyunca devlet gelirlerinin ve iç tasarrufun merkez kaynağı olan vergiler, beşeri ve ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek isteyen hükümetlerin kullandığı önemli bir kaynak olarak kabul edilmektedir. İç kaynak yetersizliği nedeniyle yeterli vergi geliri elde edemeyen gelişmekte olan ülkeler, gerçekleştirmeyi hedefledikleri yatırımları ve tüm kamu harcamalarını finanse ederken bütçe kısıtı ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada bütçe kısıtını hafifletebilmek amacıyla iki taraflı veya çok taraflı bağışçılar yardım sağlamaktadır (Gambaro, Meyer-Spasche, & Rahman, 2007). Yardımlar, kalkınmanın finansmanını sağlarken kaynak sıkıntısı yaşayan, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülke hükümetlerine belirli harcama alanlarını finanse etmek veya direk bütçelerine ek bir kaynak olarak destek sağlayıp bütçe kısıtını ortadan kaldırmak amacıyla verilmektedir. Bu nedenle dış yardımların, alıcı ülke ekonomileri üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri bulunmaktadır. Yardımların doğrudan etkileri belirli bir proje için nominal olarak tahsis edildiği durumlarda ortaya çıkan ve projenin çıktısına göre izlenebilen etkiler iken, yardımların dolaylı etkileri alıcı ülkelerin kamu sektörü tarafından planlanan harcama politikaları ve nihayetinde tüm hükümet politikaları üzerinde görülmektedir (Mosley, Hudson ve Horrell, 1987). En nihayetinde bu yardımların önemli bir kısmı bütçeye aktarılmakta ve bütçe ile ilgili kararlar maliye politikasının özünü oluşturmaktadır (Mascagni, 2016). Bu nedenle, yardımların hem harcamalar hem de bütçenin en önemli kalemleri olan vergiler ve borçlanma davranışları üzerinde etkili olduğu söylenebilir (Clist ve Morrissey, 2011). Kısacası dış yardımlar, vergi, harcama ve borçlanma kararlarını değiştirerek bütçe kalemlerini dolayısıyla maliye politikasını etkilemektedir. Yardım alan ülkeler söz konusu yardımları kendi tercihleri doğrultusunda kullanmaktadır. Alıcı ülkelerin bazıları aldıkları yardımlarla, harcama ve yatırımları artırma yolunu seçebilirken, diğerleri harcama ve yatırım kalemlerini sabit tutarak etkin bir vergi sistemi ve denetim mekanizması kurma yolunu seçebilmektedir. Kalkınma yardımlarının bazı gelişmekte olan ülkelerin bütçesinde yüksek bir paya sahip olması durumunda yardıma bağımlılık, yurtiçi gelirlerde azalma, harcama programları, bütçe planlaması ve kurumlar üzerinde zararlı etkileri olabileceği düşüncesi endişe yaratmaktadır (Benedek, Crivelli, Gupta ve

RESMİ KALKINMA YARDIMLARI VERGİ GELİRLERİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖZELİNDE İKAME ETKİSİNİN ANALİZİ

Muthoora, 2014). Bu durumda Resmi Kalkınma Yardımlarının hükümetlerin harcama, yatırım ve kamu geliri elde etme süreçlerinde etkin bir rol oynadığı söylenebilmektedir.

Kalkınma yardımlarının ülkelerin gelir performansı üzerinde etkili olduğu savından hareketle, kalkınma yardımlarının verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı ve yardımın hangi formda yapılması gerektiği önemli birer sorun olarak görülmektedir. Bu makalenin ana amacı da bu doğrultuda Resmi Kalkınma Yardımlarının maliye politikasının en önemli araçlarından olan vergi gelirleri üzerindeki etkisini ölçmektir. Bununla birlikte hibeler veya krediler şeklinde sağlanan Resmi Kalkınma Yardımlarının vergi gelirleri üzerindeki etkisi ayrı ayrı analiz edilmeye çalışılmıştır.

2. RESMİ KALKINMA YARDIMLARI VE VERGİ GELİRLERİ İLİŞKİSİ

Resmi Kalkınma Yardımları, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) tarafından “devletler veya yerel hükümetlerce gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmasını ve refahını teşvik etmek maksadıyla tasarlanmış hükümet yardımları” olarak tanımlanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına destek olmak, yardım veren ülkeler arasında işbirliğini artırmak ve yardımlarla ilgili kurumsal gelişimi sağlamak amacıyla 13 Ocak 1960 yılında mevcut yardım sisteminin ve modelinin temelleri atılmış ve Kalkınma Yardımları Grubu (Development Assistance Group - DAG) kurulmuştur. Kalkınma Yardımları Grubu, Eylül 1961’de, dış yardımların normlarını ve standartlarını belirlemek üzere, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ile birleşerek Kalkınma Yardımları Komitesi (Development Assistance Committee- DAC) olarak anılmaya başlanmıştır.

Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) ise dış yardımları “Devletler, yerel hükümetler ve diğer idari ajanslar gibi resmî organizasyonlar tarafından ekonomik kalkınmayı ilerletmek ve gelişmekte olan ülkelere refah düzeyini arttırmak amacıyla başka bir ülkeye, sivil toplum örgütlerine ve uluslararası organizasyonlara en az %25’i hibe olarak verilen resmî kalkınma yardımlarıdır” şeklinde tanımlamaktadır (OECD, 2008). OECD-DAC’a göre Resmi Kalkınma Yardımları “ekonomik kalkınmayı ve refahı teşvik etmeyi asıl amaç olarak gören (askeri ve kalkınma amaçlı olmayan yardımların dışında); hibe ya da kredi olarak sunulan finansal akım, teknik yardım ve ürün ve servislerin tamamıdır.” Komite, Resmi Kalkınma Yardımlarını 1969 yılında dış yardımların “altın standardı” olarak kabul ederken, yardımlar hala kalkınmanın finansmanında kullanılan temel kaynak olmayı sürdürmektedir (OECD, 2020).

Resmi Kalkınma Yardımları bağışçı veya donör (bağışçı) ülkeden direk alıcı ülkeye iki taraflı olabildiği gibi, Dünya Bankası veya Birleşmiş Milletler gibi kalkınma ajansları aracılığıyla çok taraflı olarak da verilebilir. Resmi Kalkınma Yardımları hibeler ve krediler olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Hibeler, gelişmekte olan ülkelere geri ödemesi ve herhangi bir faiz koşulu bulunmaksızın sağlanan yardımlardır. Krediler ise, gelişmekte olan ülkelerin ticari bankalardan borçlanmasına oranla daha düşük oranda faizle ve daha uzun bir vadede geri ödemesinin yapılması gereken yardımlardır. Askeri amaçlar için kullanılan krediler Resmi Kalkınma Yardımlarının dışında tutulmaktadır.

Binyıl Kalkınma Hedefleri doğrultusunda hayata geçirilen Resmi Kalkınma Yardımları, Birleşmiş Milletlere üye ülkeler tarafından 2000-2015 yıllarını kapsayan 16 yıllık dönemde kullanılmış ve bu yardımlar uluslararası kalkınmaya destek olmayı amaçlamıştır. Sonraki dönemde Kalkınma Yardımlarının Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşmada sağladığı olumlu katkılar, Ocak 2016’da yürürlüğe giren Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi adıyla bu

yardımların devam etmesini sağlamıştır. Söz konusu amaçlar kapsamında gelişmekte olan ülkelere sağlanan Resmi Kalkınma Yardımları, bu ülkelerin kalkınmasına katkı sunmayı amaçlamaktadır. Zira gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerin kurumsal altyapı, fiziki ve beşeri sermaye konusunda eksikliklerinin olması, bu ülkelerde sürdürülebilir kalkınma sürecinde karşılaşılabilecek sorunların çözümü için kalkınma yardımlarının kullanılmasını gerekli kılmaktadır (T. C. Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Resmi Kalkınma Yardımlarının verimliliği üzerine yapılan tartışmalar, dış yardımların temel amaçları ve ülkelerin maliye politikaları üzerinde yarattıkları etkiler göz önüne alındığında, dış yardımların ülkelerin yurtiçi kaynak elde etme süreçlerine katkı sağlaması gerektiği söylenebilmektedir. Zira, devletlerin ancak kendi kaynakları ile gelişebileceği savı geçerliliğini korumaktadır. Nitekim, devleti vergi devleti olarak tanımlayan ve mali sosyoloji alanında ilk çalışmaları yapan Schumpeter (1918), devlet kurumunun ancak vergileme ile gelişebileceği düşüncesini ileri sürmektedir (Schumpeter, 1918; Musgrave, 1992). Benzer şekilde Kaldor (1963), devletin yardım bağımlılığından kurtularak, kendi kendine yetebilecek düzeyde gelir elde etmesinin tek yolunu, devletlerin vergilemeyi öğrenmesine bağlamış, ancak bu şekilde devletlerin yardım ihtiyacının azalabileceği savını desteklemiştir (Kaldor, 1963). Bauer'e (1976) göre ise, dış yardım, devletin gelir toplama kapasitesi de dahil olmak üzere kalkınma için gerekli olan kurumsal olgunlaşma süreçlerinin yerini almaktadır (Bauer, 1976). Ghura (1998) dış yardımların, vergi gelirlerine ek ve alternatif bir gelir kaynağı yaratmasından dolayı, yardımların vergi gelirlerini azaltacağı yönünde görüş bildirmektedir (Ghura, 1998). Teorik olarak yardımların, hükümetlerin, vergi tabanlarını genişletme, tahsilat oranlarını iyileştirme, verimsiz muafiyet ve istisna uygulamalarını ortadan kaldırma ve yolsuzlukla mücadele konusundaki motivasyonlarını düşürdüğü iddia edilmektedir (Knack, 2009). Kalkınmanın finansmanı dış yardımlar ile sağlanırken, devletler vergi gelirlerini artırma ve vergi idaresini iyileştirme çabalarını öteleyebilecek ve yerel kurumların gelişimini yavaşlatabilecektir, çünkü yardımlar yurtiçi gelir seferberliğinin ikamesi olarak kullanılabilir ve algılanabilmektedir (Heller, 1975; Kimbrough, 1986; Moss, Pettersson ve Walle, 2006; Brautigam ve Knack, 2004). Bu durumda dış yardımlar vergi gelirlerinin yerine geçerek ikame etkisi ve hükümetlerin potansiyel olarak elde edebilecekleri vergi gelirleri olarak ifade edilen vergi kapasiteleri üzerinde ikame etkisi yaratacaktır. Ülkelerin kendi kendine yetebilmeleri ve kalkınma süreçlerini tamamlayabilmeleri için finansman yaratmak amacıyla kullanılan Resmi Kalkınma Yardımları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik yapılan çalışmalar, yardımların yalnızca politikaları ve kurumları çağın gereklerine uygun şekilde dizayn edilen, gerekli reformların yapıldığı ülkelerde olumlu ve önemli bir etkiye sahip olduğunu iddia etmektedir (Burnside ve Dollar, 1997). OECD (2008) vergilerin, ülkelerin hızlı ilerleyebilmesi için tek gereksinim olmadığını fakat hesap verebilir, duyarlı demokratik sistemlere sahip etkili bir devletin temel dayanağı olduğunu belirtmektedir. Bu durumda Resmi Kalkınma Yardımlarının ülkelerin vergi sistemlerini geliştirmesi gerektiği ifade edilmektedir (OECD, 2008). Bu kapsamda etkin, verimli ve sürdürülebilir bir vergi sistemi, ulusların ilerleyebilmesi için temel gereklilik olarak görülmekle birlikte, gelişmekte olan ülkelerde hükümetler, etkili ve verimli bir vergi sistemi oluşturabilmek için aşılması güç birtakım zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmaktadır (Tanzi ve Zee, 2000).

Gupta (2003), ülkelerin yüksek miktarda aldığı yardımların ülkedeki kamu gelirlerini etkileyip etkilemediği, ülkelerin kendine özgü şartları tarafından belirleneceğini ileri sürmektedir. Bazı ülkelerde yardımlar, ekonomik büyümeyi hızlandırabilmek için vergi indirimleri yoluyla özel sektöre kaynak sağlamak maksadıyla kullanılırken, aynı zamanda bu yardımlar vergi gelirleri üzerinde azaltıcı bir etki meydana getirebilmektedir. Ülkelerin yardımları bu şekilde

RESMİ KALKINMA YARDIMLARI VERGİ GELİRLERİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖZELİNDE İKAME ETKİSİNİN ANALİZİ

kullanmayı tercih etmesi halinde, vergi yükünde ortaya çıkacak azalmanın, vergi uyumunu sağlamaya yönelik çabalara zarar vermeyecek şekilde, aksine vergi sistemlerinin etkinliğini artıracak biçimde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, birçok ülkede, Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşılmasını sağlamak, yurtiçi gelir seferberliğini desteklemek ve yoksulluğu azaltmayı hedefleyen harcamaları (örneğin temel eğitim olarak kabul edilen ilköğretim ve temel sağlık harcamaları) finanse etmek için ek finansman kaynağı olarak dış yardımlara ihtiyaç olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle, yardımların yurtiçi gelir seferberliğine ve ülkelerin belirledikleri kalkınma hedeflerine zarar vermeyecek şekilde etkin ve verimli alanlarda kullanılması gerekliliği bulunmaktadır.

Resmi Kalkınma Yardımları konusunda bir diğer endişe, yardımların hükümetlerin vergi geliri elde edebilmek amacıyla vatandaşlara bağımlılığını azaltırken, bu yardımları sağlayan yabancı bağışçılara karşı daha fazla sorumluluk ve bağımlılık gelişmesine neden olabilmesidir. Böylelikle hükümetlerin, gelir ve harcama kararlarında en etkili olan tarafın dış yardımları sağlayan ülkeler veya uluslararası aracı kurumlar olacağını ve bu ülke veya kurumların yardımları hegemonik ilişki kurma veya bağımlılık ilişkisi yaratma perspektifinde kullanabileceği (T. C. Kalkınma Bakanlığı, 2018) savını destekleyen çalışmalar da literatürde yer almaktadır (Maren, 1997; Brautigam, 1992).

Resmi Kalkınma Yardımları sayesinde az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler kalkınmanın finansmanında kullanabilecekleri beklenmedik, ek bir gelir kaynağına erişirken aynı zamanda, yurtiçi kaynakları etkin kullanma konusunda gösterdikleri çabalarda düşüş meydana gelebilmektedir. Bu nedenle, yardımların vergi gayreti ve vergi gelirleri üzerindeki etkisini araştırmaya yönelik ülkelerarası veya ülkelere özgü literatürde ampirik birçok çalışma bulunmaktadır. Özet olarak söz konusu yardımların mali etkilerini araştıran ampirik çalışmaların bir kısmı, hükümetlerin yurtiçi kaynak yaratma ve kalkınmanın finansmanı için yeterli kamu gelirine ulaşma arzularını zayıflattığı sonucuna ulaşırken; düşük gelirli ülkelere yardımların vergi/Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) oranını artırdığını iddia eden çalışmalar da literatürde yer almaktadır (Clist ve Morrissey, 2011).

Bununla birlikte Resmi Kalkınma Yardımlarının gelişmekte olan ülkelere hangi formda verilmesi gerektiği de araştırmalara konu olan diğer bir sorudur. Resmi Kalkınma Yardımlarının özellikle ağır borç yüküne sahip düşük gelirli ülkelerin mali davranışı üzerindeki etkileri önem arz etmektedir. Ağır borç yüküne sahip düşük gelirli ülkelere sağlanacak kalkınma yardımlarının borç yükümlülüklerinin dikkate alınarak, hibe şeklinde sağlanması daha uygun kabul edilmektedir. Kalkınma yardımlarının hibe şeklinde verilmesinin üç temel nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki, hibe formunda sağlanan yardımlar borç yüküne neden olmayacaktır. İkinci olarak sosyal ve beşeri kalkınmayı sağlamak için temel gereksinim kabul edilen eğitim gibi hizmetlerin faydasının uzun dönemde görülmesi nedeniyle kredilerin geri ödemesinin sağlanması amacıyla finansal getiri elde edilememesi bu alanlara yatırım yapılmasına engel teşkil etmeyecek, son olarak daha önce de vurgulandığı gibi donör veya bağışçı ülkeler alıcı ülkelerin kalkınma hedefleri üzerinde herhangi bir tahakküm kuramayacaktır (Morrissey, Islei ve M'Amanja, 2006).

3. LİTERATÜR TARAMASI

Çalışmanın bu başlığı altında literatürde Resmi Kalkınma Yardımları ile vergi gelirleri veya vergi gayreti arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik çalışmalar incelenmiştir. Konuyla ilgili çalışmalarını içeren literatür, çalışmaların yayımlandığı yıllar dikkate alınarak sıralanmıştır.

Tablo 1: Resmi Kalkınma Yardımları ile Vergi Gelirleri Arasındaki İlişkiyi Açıklamaya Yönelik Yapılan Ampirik Çalışmalar

Yazarlar	Ülke	Dönem	Bulgular
Heller (1975)	11 Afrika ülkesi		Nijerya (1961-1966), Zambiya (1961-1969), Uganda (1962-1969), Malavi (1963-1969), Liberya (1964-1970), Kenya (1962-1971), Etiyopya (1964-1970), Tanzanya (1963-1971), Gana (1964-1970), Fas (1960-1970), Tunus (1960-1971) dönemlerini kapsayan analiz neticesinde Resmi Kalkınma Yardımlarının özellikle hibelerin yatırımları arttırmakla kalmayıp aynı zamanda vergi ve borçlanmayı azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.
Khan ve Hoshino (1992)	Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Sri Lanka ve Malezya	1955-1976	Resmi Kalkınma Yardımlarının alıcı hükümetlerin bütçelerinde hem harcama hem gelir kalemleri üzerinde etkisi olduğu belirtilmiştir. Yardımlar kamu harcamalarını ve kamu yatırımlarını arttırmaktadır. Yardımların vergi gayreti üzerindeki etkisinin de analiz edildiği çalışma sonucunda, hibelerin vergi yükü üzerinde azaltıcı bir etki meydana getirirken, kredilerin vergi yükünü arttırdığı ifade edilmiştir. Sonuç olarak, hibe ve kredilerin kamu harcama, yatırım ve vergi kalemleri üzerinde farklı etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Gupta vd. (2003)	107 orta gelir seviyesi ve altındaki ülke	1970-2000	Resmi Kalkınma Yardımları kapsamında kullanılan hibeler, vergi gayreti üzerinde olumsuz bir etkiye sahipken, krediler vergi gelirlerini olumlu etkilemektedir. Kredilerin geri ödeme zorunluluğu bulunması nedeniyle vergi gayreti olumlu etkilenirken, hibelerin geri ödeme zorunluluğu bulunmaması nedeniyle vergi gayretinin olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlar, yardımın ülkelerin orta vadede vergi gelirlerini arttırmalarına yardımcı olduğunu göstermektedir.
Remmer (2004)	120 orta ve düşük gelirli ülke	1970-1999	Resmi Kalkınma Yardımlarının maliye politikası üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada, yardımların kamu harcamaları arttırmakla beraber yurtiçi gelir üretiminde azalma meydana getirdiği sonucuna ulaşılmıştır.
Osei, Morrissey ve Lloyd (2005)	Gana	1966-1998	Resmi Kalkınma Yardımlarının Gana'nın mali performansı üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışma sonucunda, yardımların mali açıdan etkin bir şekilde kullanıldığı, iç borçlanmayı azaltmakla beraber vergi gayretini arttırdığı ifade edilmiştir.
Morrissey, Islei ve M'Amanja (2006)	55 düşük ve orta gelirli ülke	1975-2000	Gelişmekte olan ülkelerde yardım, yardımın bileşenleri ve vergi/GSYH oranı arasında tutarlı ve sağlam bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. (Morrissey, Islei, & M'Amanja, 2006)

**RESMİ KALKINMA YARDIMLARI VERGİ GELİRLERİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖZELİNDE
İKAME ETKİSİNİN ANALİZİ**

Ouattara (2006)	46 gelişmekte olan ülke	1980-2000	Dış yardım akışlarının alıcı hükümetlerin mali davranışları üzerindeki etkisinin incelendiği çalışma sonucunda, yardımların kamu yatırımları üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu; yardım akışlarının alıcı ülkelerin kalkınma harcamaları üzerinde olumlu bir etki meydana getirdiği fakat kalkınma dışı harcamalar üzerinde önemli ve olumsuz bir etkisinin olduğu ve son olarak yardımların gelir tahsilatı üzerinde olumsuz bir etkisinin olmadığı belirtilmiştir.
Morrissey, M'Amanja ve Lloyd (2007)	Kenya		Hibe ve kredilerin vergi gayreti üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışma sonucunda, Resmi Kalkınma Yardımlarının vergi gayreti üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Gambaro, Meyer-Spasche ve Rahman (2007)	65 ülke	1990-2004	Resmi Kalkınma Yardımlarının vergi gelirlerinin yerini alacağı ve azaltacağı yönündeki hipotezin tersine yardımlar ile vergi gelirleri arasında pozitif bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gerçekleştirilen panel veri analizleri neticesinde hibeler ve vergi gelirleri arasında pozitif bir korelasyonun varlığı, bu nedenle Resmi Kalkınma Yardımları ile vergi gelirleri arasında pozitif bir ilişkinin var olduğu belirtilmiştir.
Lloyd, McGillivray ve Opoku-Afari (2009)	19 gelişmekte olan ülke (14 orta gelirli ve 5 düşük gelirli)		Resmi Kalkınma Yardımlarının önemli bir fon olarak görüldüğü bu ülkelerde, yardımların vergi gelirleriyle olumsuz bir şekilde ilişkili olma eğiliminde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Alonso ve Garcimartin (2011)	Dünya Ülkeleri	1990-2007	Resmi Kalkınma Yardımlarının vergi gelirleri üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, gelir dağılımının vergi gelirlerinin önemli bir belirleyicisi olduğu vurgulanmıştır.
Clist ve Morrissey (2011)	82 gelişmekte olan ülke	1970-2005	Resmi Kalkınma Yardımları/GSYH oranı ile vergi gelirleri/GSYH oranı arasında eş zamanlı bir korelasyon dışında herhangi bir etki olduğuna dair kanıt bulunamamıştır. Bununla birlikte hibelerin vergi gelirleri üzerinde 1980'lerin ortasından 2005 yılına kadar geçen sürede olumlu bir etkisinin olduğuna dair kanıtlar elde edilmiştir. Hibelerin orta vadede vergi gelirlerini artırma eğiliminde olduğu iddia edilmiştir.
Benedek vd. (2014)	118 ülke	1980-2009	Resmi Kalkınma Yardımları ile vergi gelirleri arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Combes, Ouedraogo, Tapsoba (2016)	59 gelişmekte olan ülke	1960-2010	Resmi Kalkınma Yardımlarının miktarında meydana gelen değişimlerin ülkelerin mali hesapları üzerinde asimetric etkileri bulunduğu, yüksek düzeyde yardım alan ülkelerde vergi kapasitesinin azaldığı, aynı zamanda vergi gayretinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak, Resmi Kalkınma Yardımlarının vergi gelirleri üzerinde yarattığı ikame etkisinin iki yıl sürdüğü yani geçici eğilimde olduğu belirtilmiştir.

Mascagni (2016)	Etiyopya	1961-2010	Resmi Kalkınma Yardımlarının vergi geliri üzerindeki etkisi hem nicel hem nitel analizler kullanılarak araştırılmış, yardımlar ve vergi gelirleri arasında pozitif bir ilişkinin var olduğu belirtilmiştir.
-----------------	----------	-----------	---

Bu çalışmanın literatürde yer alan diğer çalışmalardan farkı, yukarıdaki tablo yardımıyla da görüleceği gibi, literatürde var olan çoğu çalışmanın ülkelerarası karşılaştırmaya olanak sağlayan cross-country türü analize dayanmasıdır. Gupta (2003) tarafından da ifade edildiği gibi, ülkelerin sahip olduğu karakteristik özellikler ve kendilerine has şartlar yardımların etkilerini değiştirmektedir. Bu durumda, ülkenin sahip olduğu değişkenleri veya verileri ile yapılan analizler, ülkelerin kalkınma politikalarını oluştururken kendi iç dinamiklerini tanımalarına olanak sağlayabilecektir.

Resmi Kalkınma Yardımlarının ülkelerin mali yapıları üzerindeki etkilerinin araştırıldığı ilk çalışma Heller (1975)'in, yardımların yatırımları arttırmakla beraber vergi ve borçlanma üzerinde azaltıcı etki meydana getirdiği sonucuna ulaştığı çalışmasıdır. Benzer sonuçlar elde eden, Khan ve Hoshino (1992) yardım bileşenlerinin yatırım, vergi ve harcama kalemleri üzerindeki etkilerini ayrı ayrı analiz etmiş ve hibe ve kredilerin farklı etkileri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gupta (2003) ise, kredi ve hibelerin ayrı ayrı etkisinin olduğu konusunda benzer şekilde görüş bildirmekle beraber kredilerin vergi gayreti üzerinde olumlu etkisinin olduğunu ifade etmiştir. Osei, Morrissey ve Lloyd(2005), Gambaro, Meyer- Spasche ve Rahman (2007), Clist ve Morrissey (2011), Mascagni (2016) yardımlar ile vergi gelirleri arasında olumlu ilişki bildirirken; Remmer (2004), Lloyd, McGillivray ve Opoku-Afari (2009), Benedek vd. (2014) ve Combes, Ouedraogo, Tapsoba (2016) yaptıkları analizler neticesinde, yardımlar ile vergi gelirleri arasında olumsuz bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte, Morrissey, Islei ve M'Amanja (2006), yardımlar ile vergi gelirleri arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını belirtmişlerdir. Literatürden de anlaşılacağı gibi Resmi Kalkınma Yardımlarının ülkelerin mali yapılarına olan etkilerine dair görüş birliği mevcut değildir. Nitekim Gupta (2003) tarafından da ifade edildiği gibi, ülkelerin sahip olduğu karakteristik özellikler ve kendilerine has şartlar yardımların etkilerini değiştirmektedir. Bu durumda, ülkenin kendi değişkenleri veya verileri ile yapılan analizler, ülkelerin kendi kalkınma politikalarını oluştururken kendi iç dinamiklerini tanımalarına olanak sağlayabilecektir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımlarının Türkiye'nin toplam vergi gelirleri üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya, veri setinde eksiklik olmaması için 1984-2019 yıllarına ait veriler dahil edilmiştir. Çalışmada kullanılan toplam vergi gelirleri verisi, net Resmi Kalkınma Yardımları, hibeler ve krediler değişkenleri Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) veri tabanından, kişi başı Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) ve dışa açıklık değişkenleri ise Dünya Bankası (World Bank) tarafından yayımlanan veri tabanından alınmıştır.

Çalışmada bağımlı değişken olarak toplam vergi gelirlerinin logaritması ($\log(\text{TOPVERGI})$), bağımsız değişken olarak ise kişi başı gayri safi milli hasılanın logaritması ($\log(\text{KBGSMH})$), dışa açıklık düzeyinin logaritması ($\log(\text{ACIKLIK})$) ve Türkiye'nin Resmi

**RESMİ KALKINMA YARDIMLARI VERGİ GELİRLERİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖZELİNDE
İKAME ETKİSİNİN ANALİZİ**

Kalkınma Yardımları kredileri (ODALOANS), Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları hibeleri (ODAGRANTS) ve net Resmi Kalkınma Yardımlarının logaritması (log(ODATOP)) değişkenleri kullanılmıştır.

Resmi Kalkınma Yardımlarının vergi gelirleri üzerindeki etkisi incelenirken, üç ayrı model kurulmuştur. Her iki modelde de KBGSMH ve ACIKLIK değişkenlerine yer verilmiştir. Model 1'de net Resmi Kalkınma Yardımları (log(ODATOP)) kullanılırken, Model 2'de net Resmi Kalkınma Yardımları yerine Türkiye'nin kullandığı krediler (ODALOANS) ve Türkiye'ye yapılan hibe niteliğindeki yardımlar (ODAGRANT) kullanılmıştır. Kurulan modeller aşağıda yer almaktadır:

Model 1: $\log(\text{TOPVERGI})_{it} = \alpha_0 + \beta_1 \log(\text{KBGSMH})_{it} + \beta_2 \log(\text{ACIKLIK})_{it} + \beta_3 \log(\text{ODATOP})_{it}$

Model 2: Model 1: $\log(\text{TOPVERGI})_{it} = \alpha_0 + \beta_1 \log(\text{KBGSMH})_{it} + \beta_2 \log(\text{ACIKLIK})_{it} + \beta_3 \text{ODALOANS}_{it}$

Model 3: $\log(\text{TOPVERGI})_{it} = \alpha_0 + \beta_1 \log(\text{KBGSMH})_{it} + \beta_2 \log(\text{ACIKLIK})_{it} + \beta_3 \log(\text{ODAGRANTS})_{it}$

Çalışmada Resmi Kalkınma Yardımları ile toplam vergi gelirleri arasındaki ilişkinin ortaya konulmasında ARDL yaklaşımından faydalanılmıştır. ARDL sınır testi yöntemi, I(2) olmamak kaydıyla farklı düzeyde durağan olan değişkenler arasındaki eşbütünlük ilişkisini incelemeye imkân tanımaktadır. Dolayısıyla öncelikle çalışmada kullanılan değişkenlerin durağanlıkları, Augmented Dickey Fuller (ADF) ve Phillips Perron (PP) birim kök testleri yardımıyla incelenmiş, sonrasında kısıtsız hata düzeltme modeli tahminlenerek kısa ve uzun dönemdeki katsayılar ve bu katsayıların anlamlılıkları incelenmiştir. Tablo 2'de görüldüğü üzere çalışmada kullanılan tüm değişkenlerin düzeyde değil, birinci farkları alındığında durağanlık koşulunu sağladığı görülmektedir.

Tablo 2: Birim Kök Testleri

PP*	Sabitli		Trendli		Sabitli & Trendsiz	
	t	p	t	p	t	p
LOG_ACIKLIK_	-0,759	0,818 (8)	-2,920	0,168 (5)	2,359	0,994 (16)
d(LOG_ACIKLIK_)	-7,875	0,000 (17)	-7,339	0,000 (16)	-5,573	0,000 (10)
LOG_KBGSMH_	-0,027	0,950 (3)	-2,302	0,422 (0)	5,017	1,000 (4)
d(LOG_KBGSMH_)	-6,278	0,000 (4)	-6,202	0,000 (4)	-4,529	0,000 (3)
LOG_ODATOP_	-2,195	0,212 (1)	-2,593	0,286 (1)	-0,172	0,617 (11)
d(LOG_ODATOP_)	-8,155	0,000 (9)	-8,046	0,000 (9)	-8,255	0,000 (9)
LOG_TOPVERGI_	-3,377	0,019 (2)	-1,058	0,922 (3)	1,958	0,986 (2)
d(LOG_TOPVERGI_)	-4,607	0,001 (0)	-5,739	0,000 (5)	-4,127	0,000 (2)
ODAGRANTS	-1,834	0,359 (0)	-2,405	0,371 (1)	-0,059	0,656 (4)

d(ODAGRANTS)	-6,870	0,000 (9)	-7,616	0,000 (12)	-6,476	0,000 (6)
ODALOANS	-1,775	0,386 (3)	-1,591	0,776 (3)	-1,824	0,065 (3)
d(ODALOANS)	-5,130	0,000 (3)	-5,187	0,001 (4)	-5,177	0,000 (3)
ADF**	Sabitli		Trendli		Sabitli & Trendsiz	
	t	p	t	p	t	p
LOG_ACIKLIK_	-1,207	0,661 (0)	-3,828	0,027 (1)	0,842	0,888 (0)
d(LOG_ACIKLIK_)	-5,416	0,000 (1)	-5,348	0,001 (0)	-5,367	0,000 (0)
LOG_KBGSMH_	-0,110	0,941 (0)	-2,302	0,422 (0)	3,934	1,000 (0)
d(LOG_KBGSMH_)	-6,149	0,000 (0)	-6,063	0,000 (0)	-4,433	0,000 (0)
LOG_ODATOP_	-2,283	0,183 (0)	-2,654	0,261 (0)	-0,358	0,549 (0)
d(LOG_ODATOP_)	-7,328	0,000 (0)	-7,211	0,000 (0)	-7,438	0,000 (0)
LOG_TOPVERGI_	-3,440	0,016 (0)	-1,091	0,916 (0)	2,313	0,994 (0)
d(LOG_TOPVERGI_)	-4,607	0,001 (0)	-5,700	0,000 (0)	-4,184	0,000(1)
ODAGRANTS	-1,834	0,359 (0)	-2,358	0,394 (0)	-0,487	0,498 (0)
d(ODAGRANTS)	-6,201	0,000 (0)	-6,150	0,000 (1)	-6,207	0,000 (0)
ODALOANS	-3,412	0,018 (5)	-2,666	0,256 (5)	-3,507	0,001 (5)
d(ODALOANS)	-5,068	0,000 (0)	-5,109	0,001 (0)	-5,120	0,000 (0)

Not: *, Parantez içindeki değerler Bartlett Kernel'e göre belirlenmiş bant uzunluğudur. **, Parantez içindeki değerler otomatik olarak SIC değerine göre belirlenmiş gecikme uzunluğudur.

Tablo 2'de görüldüğü üzere çalışmaya dahil edilen değişkenlerin I(2) olmama kaydını karşıladığı görüldüğünden, ARDL sınır testinin kullanılması uygundur. Bu nedenle çalışmada ARDL sınır testi kullanılmıştır.

5. AMPİRİK BULGULAR

5.1. Model 1'e İlişkin Bulgular

ARDL sınır testi ile değişkenler arasındaki eşbütünlük ilişkisinin incelenmesinin öncesinde otomatik olarak SIC kriterine göre sabit terimsiz ARDL tahmini gerçekleştirilmiştir. ARDL sınır testinin sonuçları Tablo 3'de görülmektedir. Tablo 3'de görüldüğü üzere otomatik olarak SIC değerine göre hesaplanmış optimal gecikme uzunluğu (1,3,3,2, 0) olarak belirlenmiştir. Hesaplanan F değeri (F=6,9846), %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde kritik değerden

RESMİ KALKINMA YARDIMLARI VERGİ GELİRLERİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖZELİNDE İKAME ETKİSİNİN ANALİZİ

büyüktür. Bu nedenle de eşbütünleşme ilişkisinin varlığına kanaat getirilmiştir. Elde edilen eşbütünleşme ilişkisinin varlığına yönelik bulgu, uzun dönemli denge ilişkisinin varlığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle de değişkenler arasında kısa ve uzun dönem ilişkilerini ortaya koyan katsayı tahminin yapılması gereklidir.

Tablo 3: Model 1- ARDL Sınır Testi Sonuçları

Model	ARDL
Optimal Gecikme (Auto SIC)	1, 1, 3, 2, 0
F	6,9846
Kritik Değer (%1)	I (0) 3,29 I (1) 4,37
Kritik Değer (%5)	I (0) 2,56 I (1) 3,49

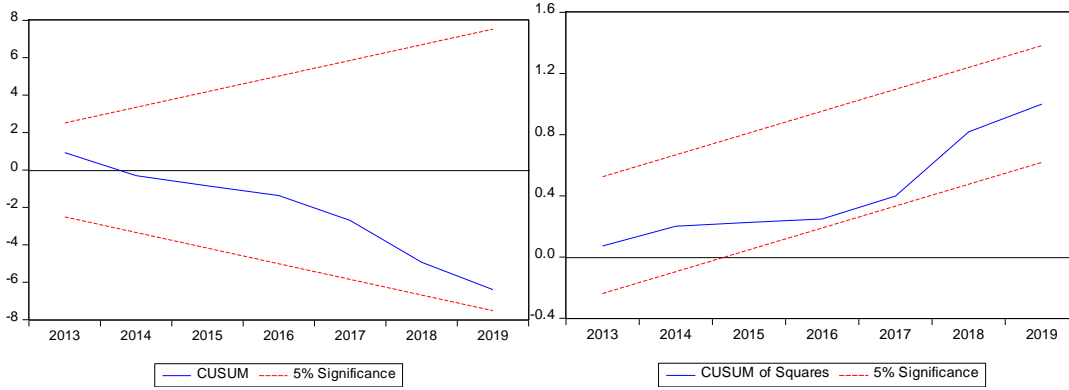
Eşbütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edildikten sonra, bu ilişkinin geçerliliğini sınamak üzere birtakım diyagnostik testlerin gerçekleştirilerek sonuçlarının incelenmesi gereklidir. Tablo 4 ve Şekil 1’de diyagnostik testlerin bulguları yer almaktadır. Tablo 4’te görüldüğü üzere modelde otokorelasyon ve değişen varyanslılık problemleri bulunmamaktadır ($p>0,01$). Ayrıca artıkların normal dağılmaması problemi de bulunmamaktadır ($p>0,01$). Ramsey-RESET testi sonucunda modelde tanımlama hatası olmadığı değerlendirilmiştir ($p>0,01$). CUSUM ve CUSUM2 grafikleri incelendiğinde de %5 güven aralığı içinde olduğu ve tahmin edilen parametrelerin istikrarlı olduğu değerlendirilmiştir.

Tablo 4: Model 1 – Diyagnostik Testler

Test	İstatistik	Sonuç
Breusch-Godfrey LM	$\chi^2(2)=0,557906$ (0,7566)	Otokorelasyon sorunu yoktur
DW	DW=1,775554	
Breusch-Pagan-Godfrey	$\chi^2(11)=7,043444$ (0,7956)	Değişen Varyans Sorunu Yoktur (Sabit Varyans)
ARCH Test	$\chi^2(1)= 0,857754$ (0,3544)	
Jarque-Bera	JB=1,599144 (0,449521)	Artıklar normal dağılmaktadır.

Ramsey-RESET	t=1,768248 (0,0923)	Model tanımlama hatası yoktur
CUSUM ve CUSUM ²	%5 Güven aralığının içinde	Tahmin edilen parametreler istikrarlıdır ve yapısal kırılma yoktur*
R ²	0,985961	
Adj. R ²	0,977235	

Not: *, Kırılmanın olduğu 2012 ve 2017 yılları için modele kukla değişken eklenmiştir.

Şekil 1: Model 1 – CUSUM ve CUSUM² Grafikleri

ARDL modeli için yapılan diyagnostik testlerin geçerliliği sınıandığından, tahmin edilen kısa ve uzun dönem katsayıların güvenilir olduğu değerlendirilmiştir. Tablo 5’te kısa ve uzun dönem tahmin katsayıları görülmektedir. Kısa dönem sonuçları incelendiğinde modelin hata düzeltme teriminin katsayısının (-0,191697) arzu edildiği gibi negatif işaretli olduğu, (-1) ile (0) aralığında olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=0,000<0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla hata düzeltme mekanizması çalışmaktadır. Kısa dönemde ortaya çıkan 1 birimlik sapma, yaklaşık olarak 5,21 dönem sonra ($1 / -0,191697$) ortadan kalkmaktadır. Diğer bir değişle kısa dönemde ortaya çıkan sapmalar uzun dönemde ortadan kalkmaktadır. Katsayılar incelendiğinde kısa dönemde bir dönem önceki net Resmi Kalkınma Yardımlarının toplam vergi gelirlerini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde %2,41 düşürdüğü, iki dönem önceki net Resmi Kalkınma Yardımlarının toplam vergi gelirlerini ise istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde %3,32 artırdığı görülmektedir. Uzun dönemde ise net Resmi Kalkınma Yardımlarının toplam vergi gelirleri üzerinde negatif ($\beta = -0,161612$; negatif) ve anlamlı ($p=0,0122<0,05$) bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Model 1 – Kısa ve Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	St. Hata	t	p
Uzun Dönem				

**RESMİ KALKINMA YARDIMLARI VERGİ GELİRLERİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖZELİNDE
İKAME ETKİSİNİN ANALİZİ**

LOGKBGSMH	-0,277563	0,481387	-0,576591	0,5703
LOGACIKLIK	1,015087	0,364887	2,781918	0,0112
LOGODATOP	-0,161612	0,058915	-2,743127	0,0122
KUKLA	-0,046283	0,063620	-0,727492	0,4750
C	-1,724138	0,677786	-2,543777	0,0189
<hr/>				
Kısa Dönem				
<hr/>				
D(LOG_ACIKLIK_)	-0,169006	0,062025	-2,724819	0,0127
D(LOG_KBGSMH_)	0,439263	0,119702	3,669631	0,0014
D(LOG_KBGSMH_(-1))	-0,258273	0,118385	-2,181630	0,0406
D(LOG_KBGSMH_(-2))	-0,556275	0,120683	-4,609403	0,0002
D(LOG_ODATOP_)	-0,024117	0,006336	-3,806144	0,0010
D(LOG_ODATOP_(-1))	0,033205	0,006653	4,991021	0,0001
CointEq(-1)*	-0,191697	0,026613	-7,203168	0,0000

5.2. Model 2'ye İlişkin Bulgular

ARDL sınır testinin sonuçları Tablo 6'da görülmektedir. Tablo 6'da görüldüğü üzere otomatik olarak SIC değerine göre hesaplanmış optimal gecikme uzunluğu (1,4,3,0) olarak belirlenmiştir. Hesaplanan F değeri (F=6,857220), %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde kritik değerden büyüktür. Bu nedenle eşbütünleşme ilişkisinin varlığına kanaat getirilmiştir. Elde edilen eşbütünleşme ilişkisinin varlığına yönelik bulgu, uzun dönemli denge ilişkisinin varlığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle değişkenler arasında kısa ve uzun dönem ilişkisi ortaya koyan katsayı tahminin yapılması gereklidir.

Tablo 6: Model 2 – ARDL Sınır Testi

Model	ARDL
Optimal Gecikme (Auto SIC)	1, 4, 3, 0
F	6,857220
Kritik Değer (%1)	I (0) 3,42
	I (1) 4,84

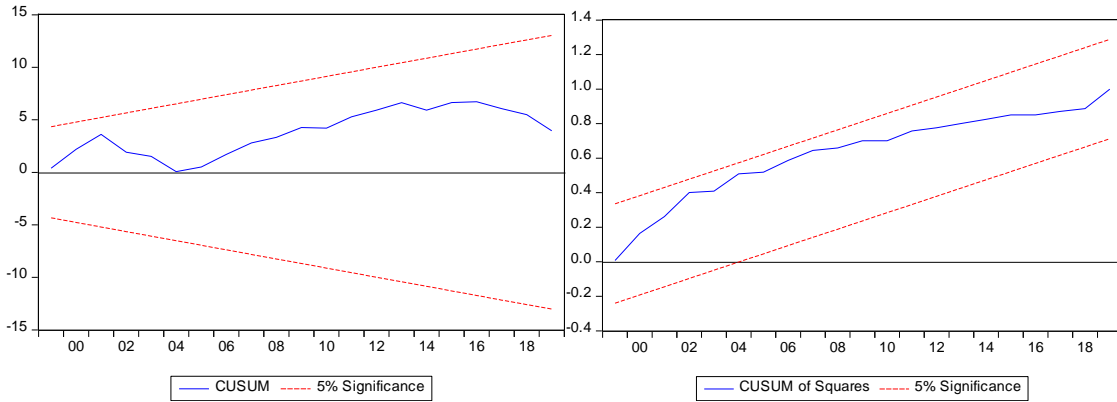
Kritik Değer (%5)	I (0) 2,45
	I (1) 3,63

Eşbütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edildikten sonra, bu ilişkinin geçerliliğini sınamak üzere birtakım diyagnostik testlerin gerçekleştirilerek sonuçlarının incelenmesi gereklidir. Tablo 7 ve Şekil 2’de diyagnostik testlerin bulguları yer almaktadır. Tablo 7’de görüldüğü üzere modelde otokorelasyon ve değişen varyanslılık problemleri bulunmamaktadır ($p>0,01$). Ayrıca artıkların normal dağılmaması problemi de bulunmamaktadır ($p>0,01$). Ramsey-RESET testi sonucunda modelde tanımlama hatası olmadığı değerlendirilmiştir ($p>0,01$). CUSUM ve CUSUM2 grafikleri incelendiğinde de %5 güven aralığı içinde olduğu ve tahmin edilen parametrelerin istikrarlı olduğu değerlendirilmiştir.

Tablo 7: Model 2 – Diyagnostik Testler

Test	İstatistik	Sonuç
Breusch-Godfrey LM	$\chi^2(2)=1,643116$ (0,4397)	Otokorelasyon sorunu yoktur
DW	DW=1,530250	
Breusch-Pagan-Godfrey	$\chi^2(11)=12,58996$ (0,3210)	Değişen Varyans Sorunu Yoktur (Sabit Varyans)
ARCH Test	$\chi^2(1)= 1,045798$ (0,3065)	
Jarque-Bera	JB=1,179142 (0,554565)	Artıklar normal dağılmaktadır.
Ramsey-RESET	t=1,271275 (0,2182)	Model tanımlama hatası yoktur
CUSUM ve CUSUM ²	%5 Güven aralığının içinde	Tahmin edilen parametreler istikrarlıdır ve yapısal kırılma yoktur*
R ²	0,979356	
Adj. R ²	0,969525	

**RESMİ KALKINMA YARDIMLARI VERGİ GELİRLERİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖZELİNDE
İKAME ETKİSİNİN ANALİZİ**

Şekil 2: Model 2 – CUSUM ve CUSUM² Grafikleri

ARDL modeli için yapılan diyagnostik testlerin geçerliliği sınıandığından, tahmin edilen kısa ve uzun dönem katsayıların güvenilir olduğu değerlendirilmiştir. Tablo 8’de kısa ve uzun dönem tahmin katsayıları görülmektedir. Kısa dönem sonuçları incelendiğinde modelin hata düzeltme teriminin katsayısının (-0,327678) arzu edildiği gibi negatif işaretli olduğu, (-1) ile (0) aralığında olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=0,000<0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla hata düzeltme mekanizması çalışmaktadır. Kısa dönemde ortaya çıkan 1 birimlik sapma, yaklaşık olarak 3,05 dönem sonra ($1 / -0,327678$) ortadan kalkmaktadır. Diğer bir deyişle kısa dönemde ortaya çıkan sapmalar uzun dönemde ortadan kalkmaktadır. Katsayılar incelendiğinde uzun dönemde resmi kalkınma kredileri, toplam vergi gelirlerini pozitif etkilemekle birlikte bu etki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Tablo 8: Model 2 – Kısa ve Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	St. Hata	t	p
Uzun Dönem				
LOG(ACIKLIK)	1,462284	0,242038	6,041556	0,0000
LOG(KBGSMH)	-0,258998	0,100389	-2,579944	0,0175
ODALOANS	9,24E-06	1,11E-05	0,828560	0,4167
Kısa Dönem				
D(LOG_ACIKLIK_)	0,133217	0,068304	1,950350	0,0646
D(LOG_ACIKLIK_(-1))	-0,461180	0,087768	-5,254522	0,0000
D(LOG_ACIKLIK_(-2))	-0,128212	0,077149	-1,661874	0,1114
D(LOG_ACIKLIK_(-3))	-0,189812	0,075376	-2,518201	0,0200

D(LOG_KBGSMH_)	-0,000319	0,141484	-0,002255	0,9982
D(LOG_KBGSMH_(-1))	-0,222423	0,137805	-1,614035	0,1214
D(LOG_KBGSMH_(-2))	-0,474275	0,138627	-3,421238	0,0026
CointEq(-1)*	-0,327678	0,058526	-5,598865	0,0000

5.3. Model 3'e İlişkin Bulgular

ARDL sınır testinin sonuçları Tablo 9'da görülmektedir. Tablo 9'da görüldüğü üzere otomatik olarak SIC değerine göre hesaplanmış optimal gecikme uzunluğu (1,4,3,2) olarak belirlenmiştir. Hesaplanan F değeri (F=5,874350), %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde kritik değerden büyüktür. Bu nedenle de eşbütünleşme ilişkisinin varlığına kanaat getirilmiştir. Elde edilen eşbütünleşme ilişkisinin varlığına yönelik bulgu, uzun dönemli denge ilişkisinin varlığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle de değişkenler arasında kısa ve uzun dönem ilişkilerini ortaya koyan katsayı tahminin yapılması gereklidir.

Tablo 9: Model 3 – ARDL Sınır Testi

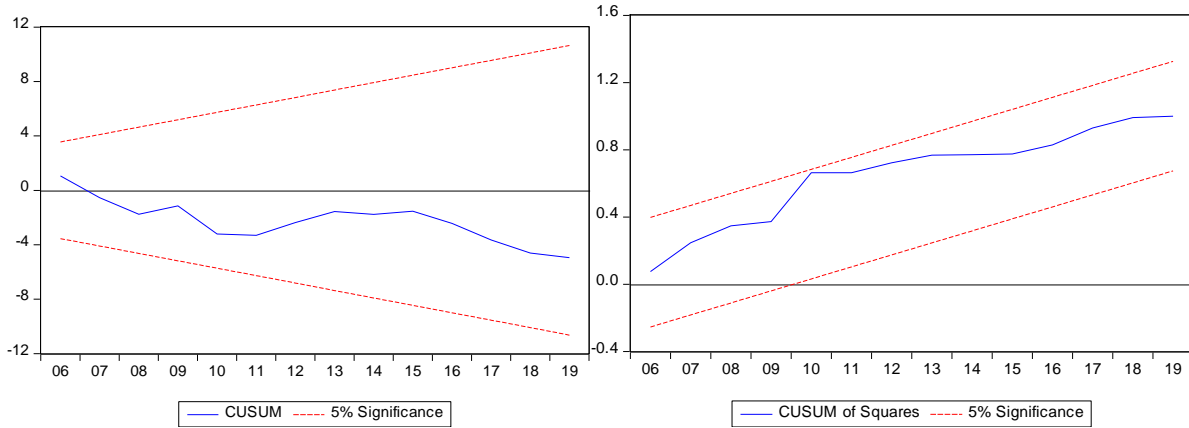
Model	ARDL
Optimal Gecikme (Auto SIC)	4, 4, 3, 4
F	5,874350
Kritik Değer (%1)	I (0) 3,42 I (1) 4,84
Kritik Değer (%5)	I (0) 2,45 I (1) 3,63

Eşbütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edildikten sonra, bu ilişkinin geçerliliğini sınamak üzere birtakım diyagnostik testlerin gerçekleştirilerek sonuçlarının incelenmesi gereklidir. Tablo 10 ve Şekil 3'te diyagnostik testlerin bulguları yer almaktadır. Şekil 3'te görüldüğü üzere modelde otokorelasyon ve değişen varyanslılık problemleri bulunmamaktadır ($p > 0,01$). Ayrıca artıkların normal dağılmaması problemi de bulunmamaktadır ($p > 0,01$). Ramsey-RESET testi sonucunda modelde tanımlama hatası olmadığı değerlendirilmiştir ($p > 0,01$). CUSUM ve CUSUM2 grafiklerinin incelendiğinde de %5 güven aralığı içinde olduğu ve tahmin edilen parametrelerin istikrarlı olduğu değerlendirilmiştir.

**RESMİ KALKINMA YARDIMLARI VERGİ GELİRLERİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖZELİNDE
İKAME ETKİSİNİN ANALİZİ**

Tablo 10: Model 3 – Diyagnostik Testler

Test	İstatistik	Sonuç
Breusch-Godfrey LM	$\chi^2(2)=2,344291$ (0,3097)	Otokorelasyon sorunu yoktur
DW	DW=1,685355	
Breusch-Pagan-Godfrey	$\chi^2(18)=19,62655$ (0,3542)	Değişen Varyans Sorunu Yoktur (Sabit Varyans)
ARCH Test	$\chi^2(1)= 1,424838$ (0,2326)	
Jarque-Bera	JB=0,623259 (0,732253)	Artıklar normal dağılmaktadır.
Ramsey-RESET	t=0,351228 (0,7310)	Model tanımlama hatası yoktur
CUSUM ve CUSUM ²	%5 Güven aralığının içinde	Tahmin edilen parametreler istikrarlıdır ve yapısal kırılma yoktur*
R ²	0,988289	
Adj. R ²	0,974069	

Şekil 3: Model 3 – CUSUM ve CUSUM2 Grafikleri

ARDL modeli için yapılan diyagnostik testlerin geçerliliği sınıandığında, tahmin edilen kısa ve uzun dönem katsayıların güvenilir olduğu değerlendirilmiştir. Tablo 11’de kısa ve uzun dönem tahmin katsayıları görülmektedir. Kısa dönem sonuçları incelendiğinde modelin hata düzeltme teriminin katsayısının (-0,243776) arzu edildiği gibi negatif işaretli olduğu, (-1) ile (0) aralığında olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=0,001<0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla hata düzeltme mekanizması çalışmaktadır. Kısa dönemde ortaya çıkan 1 birimlik sapma, yaklaşık olarak 4,10 dönem sonra ($1 / -0,243776$) ortadan kalkmaktadır. Diğer bir deyişle kısa dönemde ortaya çıkan sapmalar uzun dönemde ortadan kalkmaktadır. Katsayılar incelendiğinde kısa dönemde bir dönem önceki resmi kalkınma hibelerinin toplam vergi gelirleri

üzerinde negatif bir etkisi bulunmakla birlikte bu etki istatistiksel olarak anlamlı değildir. Uzun dönemde ise resmi kalkınma hibelerinin toplam vergi gelirleri üzerinde çok çok küçük de olsa negatif bir etkisi bulunmakla birlikte bu etki istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 11: Model 3 – Kısa ve Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	St. Hata	t	p
Uzun Dönem				
LOG_ACIKLIK_	1,027531	0,440168	2,334409	0,0350
LOG_KBGSMH_	-0,066756	0,191949	-0,347778	0,7332
ODAGRANTS	-5,19E-06	4,75E-05	-0,109213	0,9146
Kısa Dönem				
D(LOG_TOPVERGI_(-1))	0,215317	0,139272	1,546021	0,1444
D(LOG_TOPVERGI_(-2))	-0,008503	0,171661	-0,049535	0,9612
D(LOG_TOPVERGI_(-3))	-0,381740	0,152315	-2,506245	0,0252
D(LOG_ACIKLIK_)	0,041609	0,076409	0,544555	0,5946
D(LOG_ACIKLIK_(-1))	-0,417908	0,080245	-5,207906	0,0001
D(LOG_ACIKLIK_(-2))	0,029664	0,077040	0,385054	0,7060
D(LOG_ACIKLIK_(-3))	-0,216639	0,078568	-2,757339	0,0154
D(LOG_KBGSMH_)	-0,042373	0,139724	-0,303265	0,7661
D(LOG_KBGSMH_(-1))	-0,180514	0,145709	-1,238867	0,2358
D(LOG_KBGSMH_(-2))	-0,443661	0,138248	-3,209156	0,0063
D(ODAGRANTS)	-1,11E-05	7,33E-06	-1,516958	0,1515
D(ODAGRANTS(-1))	-1,09E-05	7,01E-06	-1,559131	0,1413
D(ODAGRANTS(-2))	-2,20E-07	7,19E-06	-0,030627	0,9760
D(ODAGRANTS(-3))	-2,15E-05	6,76E-06	-3,177437	0,0067
CointEq(-1)*	-0,243776	0,045637	-5,341588	0,0001

6. SONUÇ

Kaldor (1963) tarafından öne sürülen kalkınmanın temel belirleyicisinin vergi gelirleri olduğu düşüncesinden hareketle, temel amacı gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasının finansmanını sağlamak olan Resmi Kalkınma Yardımlarının alıcı ülkelerin mali davranışlarına özellikle vergi gelirlerine etkisi, yardımların doğru amaçlar için kullanılıp kullanılmadığını belirleme hususunda önemli kabul edilmektedir. Yardımların, maliye politikasının piyasaya müdahale etmek maksadıyla kullandığı farklı araçları üzerindeki etkilerinin analiz edilerek sonuçlarının bilinmesi, ülkelerin kalkınma politikalarını oluştururken daha rasyonel, etkin ve verimli kararlar almasını sağlayabilecektir. Bu nedenle, son dönemde literatürde tartışılan Resmi Kalkınma Yardımları ile vergi gelirleri arasında sistematik bir ilişkinin olup olmadığı, bununla beraber yardım bileşenlerinin ayrı ayrı vergi gelirleri üzerindeki etkisi, Türkiye özelinde 1984-2019 dönemi verileri kullanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada resmi kalkınma yardımları ile toplam vergi gelirleri arasındaki ilişkinin ortaya konulmasında ARDL sınır testi yönteminden faydalanılmıştır.

1984-2019 dönemi verileri kullanılarak gerçekleştirilen analizler neticesinde, kısa dönemde bir dönem önceki net Resmi Kalkınma Yardımlarının toplam vergi gelirlerini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde %2,41 düşürdüğü, iki dönem önceki net Resmi Kalkınma Yardımlarının toplam vergi gelirlerini ise istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde %3,32 artırdığı görülmektedir. Uzun dönemde ise net Resmi Kalkınma Yardımlarının toplam vergi gelirleri üzerinde negatif ($\beta = -0,161612$; negatif) ve anlamlı ($p=0,0122<0,05$) bir etkisi olduğu görülmektedir. Hibe ve krediler ayrı ayrı analize tabi tutulmuş ve kısa dönemde bir dönem önceki resmi kalkınma kredileri, toplam vergi gelirlerini pozitif etkilemekle birlikte bu etki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Hibeler için yapılan analizler neticesinde elde edilen katsayılar incelendiğinde, kısa dönemde bir dönem önceki resmi kalkınma hibelerinin toplam vergi gelirleri üzerinde negatif bir etkisi bulunmakla birlikte, bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı, uzun dönemde ise resmi kalkınma hibelerinin toplam vergi gelirleri üzerinde çok küçük de olsa negatif bir etkisi bulunmakla birlikte, bu etkinin de istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu durumda çalışmadan elde edilen sonuçların, Remmer (2004), Lloyd, McGillivray ve Opoku-Afari (2009), Benedek vd. (2014) ve Combes, Ouedraogo, Tapsoba (2016) tarafından yapılan analizlerin neticesinde ulaşılan sonuçlara benzer olduğu söylenebilmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye özelinde yardımın bileşenleri incelendiğinde hibe veya kredi fark etmeksizin yardım bileşenleri kısa veya uzun dönemde vergi gelirleri üzerinde anlamlı bir etki meydana getirmemektedir. Elde edilen sonuçlar, net Resmi Kalkınma Yardımlarının vergi gelirlerini kısa dönemde önce negatif sonra pozitif etkilediğini fakat uzun dönemdeki etkisinin negatif olduğunu göstermektedir. Bu durumda, asıl amacı gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasına ve refahının artmasına katkı sağlamak olan Resmi Kalkınma Yardımlarının Türkiye özelinde vergi gelirleri üzerinde ikame etkisi yarattığı söylenebilmektedir. Gupta vd. (2003) tarafından belirtildiği gibi, yardımların ülkelerin vergi gelirleri üzerindeki yarattığı etkiler her ülkenin kendi koşullarına ve yapısına bağlı olarak değişmekle beraber, bazı ülkeler yardımları ekonomik büyümeyi hızlandırabilmek maksadıyla özel sektöre kaynak yaratmak suretiyle kullanırken vergi gelirleri üzerinde azaltıcı bir etki meydana getirebilmektedir. Bu durumda yardımlar, vergi gelirleri yerine ikame olarak kullanılmaktadır. Ülkemizde yardımların bu şekilde kullanılıp kullanılmadığının tespit edilebilmesi, yardımlar ile ekonomik büyüme ilişkisinin ampirik olarak analiz edilmesini gerektirmekle birlikte, hedef özel sektöre kaynak yaratmak suretiyle ekonomik

büyüme hızlandırmak olsa da yardımların vergi sisteminde etkinliği ve verimliliği arttırarak vergi yükünü azaltırken vergi uyumunu etkilemeyecek şekilde kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle, vergilendirmenin kalkınma sürecinde oynadığı rol göz önünde bulundurulduğunda, Resmi Kalkınma Yardımlarının ülkemizin sürdürülebilir kalkınma yolunda attığı adımlara eşlik edebilmesi için, mali kurumların etkinliğinin sağlanabilmesi maksadıyla politikaların belirlenmesi, böylelikle yurtiçi kaynak seferberliğinin geliştirilmesi, vergi gelirlerinin dış yardım girişine tepkisini etkileyen temel politikaların belirlenmesi ve uygulanacak kalkınma politikalarının bu yönde dizayn edilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak, yardımların vergi sistemlerinde etkinlik ve verimliliği sağlayacak şekilde organize edilerek kullanılması gerekli görülmektedir.

Yardımların ülkemizin ekonomisine ve mali yapısına etkilerinin ölçülmesi, maliye politikası üzerinde yaratması olası etkiler göz önünde bulundurularak, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için oluşturulacak politikalara yön vermesi bakımından önem arz etmektedir. Aynı zamanda yardımların, ülkemizin refahına ve toplumun yaşam standartlarına olan etkilerinin daha sağlıklı analiz edilebilmesi için özellikle eğitim ve sağlık gibi harcamalar üzerinde yarattığı etkilerin ölçülmesi gerekli görülmektedir. Bu nedenle ileride yapılacak araştırmalarda, dış yardımlar ile bütçe açığı, kamu harcamaları ve hatta kamu yatırımları arasındaki ilişkilerin analiz edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

RESMİ KALKINMA YARDIMLARI VERGİ GELİRLERİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖZELİNDE İKAME ETKİSİNİN ANALİZİ

KAYNAKÇA

- Alonso, J. A., & Garcimartín, C. (2011). Does Aid Hinder Tax Efforts? More Evidence. *CREDIT Research Paper, No. 11/04, The University of Nottingham, Centre for Research in Economic Development and International Trade (CREDIT)*, 1-35.
- Bauer, P. S. (1976). *Dissent on Development: Studies and Debates in Development Economics*. Harvard University Press.
- Benedek, D., Crivelli, E., Gupta, S., & Muthoora, P. (2014). Foreign Aid and Revenue: Still a Crowding-Out Effect? *FinanzArchiv / Public Finance Analysis*, 70(1), 67-96.
- Besley, T., & Persson, T. (2013). Taxation and Development. *Handbook of Public Economics*, 5, 51-110.
- Brautigam, D. (1992). Governance, Economy, and Foreign Aid. *Studies in Comparative International Development* 27(3), 3-25.
- Brautigam, D., & Knack, S. (2004). Foreign Aid, Institutions, and Governance in Sub-Saharan Africa. *Economic Development and Cultural Change*, 52.
- Burnside, C., & Dollar, D. (1997). Aid, Policies, and Growth. *The World Bank Policy Research Working Paper 1777*.
- Clark, T. (1997). Cross-Country Evidence on Long-Run Growth and Inflation. *Economic Inquiry*, 35 (1), 70-81.
- Clist, P., & Morrissey, O. (2011). Aid and Tax Revenue: Signs of a Positive Effect Since the 1980s. *Journal of International Development, J. Int.* 23, 165-180.
- Combes, J.-L., Ouedraogo, R., & Tapsoba, S. (2016). What Does Aid Do to Fiscal Policy? New Evidence. *IMF Working Paper*, 16-112.
- Eş, G. (2014). Kalkınmanın Finansmanında Vergilemenin Önemi: Japonya ve Türkiye Kalkınma Deneyimleri Üzerine Bir İnceleme. *III. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı III*, 153-170.
- Gambaro, L., Meyer-Spasche, J., & Rahman, A. (2007). *Does Aid Decrease Tax Revenue in Developing Countries?* The London School of Economics and Political Science.
- Ghura, D. (1998). Tax Revenue in Sub-Saharan Africa: Effects of Economic Policies and Corruption. *IMF Working Paper*, 98-135.
- Gupta, S., Clements, B., Pivovarsky, A., & Tiongson, E. R. (2003). Foreign Aid and Revenue Response: Does The Composition of Aid Matter? *IMF Working Paper*, 03-176.
- Heller, P. S. (1975). A Model of Public Fiscal Behaviour in Developing Countries: Aid, Investment, and Taxation. *American Economic Review* 65 (3).
- Kaldor, N. (1963). Will Underdeveloped Countries Learn to Tax? *Foreign Affairs*.
- Khan, H. A., & Hoshino, E. (1992). Impact of Foreign Aid on The Fiscal Behavior of LDC Governments. *WorldDevelopment*, 20(10), 1481-1488.
- Kimbrough, K. P. (1986). Foreign Aid and Optimal Fiscal Policy. *Canadian Journal of Economics* 19(1).

- Knack, S. (2009). Sovereign Rents and Quality of Tax Policy and Administration. *Journal of Comparative Economics*, 37, 359-371.
- Lloyd, T., McGillivray, M., & Opoku-Afari, O. M. (2009). The Fiscal Effects of Aid in Developing Countries: A Comparative Dynamic Analysis. I. G. (Ed.), *Development Aid, A Fresh Look*. (158-179). Palgrave Macmillan Unu-Wider Studies in Development Economics and Policy.
- Maren, M. (1997). *The Road to Hell: The Ravaging Effects of Foreign Aid and International Charity*. The Free Press.
- Mascagni, G. (2016). A Fiscal History of Ethiopia: Taxation and Aid Dependence 1960-2010. *ICTD Working Paper 49*.
- Morrissey, O. (2012). Aid and Government Fiscal Behaviour: What Does The Evidence Say? *WIDER Working Paper, No. 2012/01, ISBN 978-929-230-464-5, The United Nations University World Institute for Development Economics Research (UNU-WIDER)*, 1-20.
- Morrissey, O., Islei, O., & M'Amanja, D. (2006). Aid Loans Versus Aid Grants: Are The Effects Different? *CREDIT Research Paper, No. 06/07, The University of Nottingham, Centre for Research in Economic Development and International Trade (CREDIT)*, Nottingham, 1-22.
- Morrissey, O., M'Amanja, D., & Lloyd, T. (2007). Aid and Growth in Kenya: A Time Series Approach. I. S. (Ed.), *Theory and Practice of Foreign Aid* (313-332).
- Mosley, P., Hudson, J., & Horrell, S. (1987). Aid, The Public Sector and The Market in Less Developed Countries. *The Economic Journal*, 97, 616-641.
- Moss, T., Pettersson, G., & Walle, N. v. (2006). *An Aid-Institutions Paradox? A Review Essay on Aid Dependency and State Building in Sub-Saharan Africa*. The Center for Global Development.
- Musgrave, R. (1992). Schumpeter's Crisis of The Tax State: An Essay in Fiscal Sociology . *Journal of Evolutionary Economics, J Evol Econ* 2, 89-113.
- N.R.Ericsson, Irons, J., & R.W.Tryon. (2000). Output and Inflation in the Long Run. *Board of Governors of the Federal Reserve System, International Finance Discussion Papers*, 687.
- Odedokun, M. (2003). *Economics and Politics of Official Loans Versus Grants: Panoramic Issues and Empirical Evidence*. Helsinki: WIDER Discussion Paper, No. 2003/04, ISBN 9291903892, The United Nations University World Institute for Development Economics Research (UNU-WIDER).
- OECD. (2008). *Governance, Taxation and Accountability Issues and Practices*. Paris: OECD.
- OECD. (2020). *What is ODA?* OECD.
- Osei, R., Morrissey, O., & Lloyd, T. (2005). The Fiscal Effects of Aid in Ghana. *Journal of International Development; J. Int. Dev.* 17, 1037-1053.
- Ouattara, B. (2006). Foreign Aid and Government Fiscal Behaviour in Developing Countries: Panel Data Evidence. *Economic Modelling*, 23, 506– 514.
- Remmer, K. L. (2004). Does Foreign Aid Promote The Expansion of Government? *American Journal of Political Science*, 48(1), 77-92.

**RESMİ KALKINMA YARDIMLARI VERGİ GELİRLERİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖZELİNDE
İKAME ETKİSİNİN ANALİZİ**

- Schumpeter, J. A. (1918). The Crisis of The Tax State. R. A. Swedberg İçinde, *The Economics and Sociology of Capitalism* (99-141). Princeton University Press.
- T. C. Kalkınma Bakanlığı, T. İ. (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023): Teknik İşbirliği ve Kalkınma Yardımları*. Ankara: T. C. Kalkınma Bakanlığı.
- Tanzi, V., & Zee, H. (2000). *Tax Policy for Emerging Markets - Developing Countries*. Washington DC: IMF Working Paper, 00-35.

EXTENDED ABSTRACT

Nicholas Kaldor (1963), one of the economists who researched the role of taxation in the development process of countries after the Second World War, stated that the factors limiting the rate of economic development are not insufficient incentives or lack of resources, and that the most important factor for development is public revenues. Taxes, which have been the central source of state revenues and domestic savings throughout history, are also regarded as an important resource used by governments that want to achieve human and economic development in the financing of development, as they also affect the behaviors of individuals such as consumption, saving and investment. Developing countries, which cannot generate sufficient tax revenues due to insufficient domestic resources, face budget constraints while financing the investments and public expenditures they aim to and desire to realize. Aids given by bilateral or multilateral donors to finance certain spending areas or to eliminate the budget constraint by providing general budget support to developing countries that cannot obtain sufficient tax revenues and therefore have budget constraints, for the aim of financing the development are called Official Development Assistance (ODA). The Millennium Development Goals, defined by the member countries of the United Nations and which were valid until 2015, maintain its importance and continue to be used by the governments of the Official Development Assistance donor countries within the scope of the Sustainable Development Objectives, later called the 2030 Agenda. The important question is how public revenues are affected by aid in recipient countries. This is because, achieving sustainable development is deemed to depend on the effective use of domestic resources by getting rid of foreign aid dependency in the long term.

The relatively high share of development assistance in the budgets of some developing countries raises concerns about aid dependency, reduction in domestic revenues, spending programs, budget planning and harmful effects on institutions. (Benedek, Crivelli, Gupta, & Muthoor, 2014). Aid-receiving governments may choose to use this additional source of income to target reforms, to establish an effective tax system, or to use it as a substitute for tax revenues to implement tax cuts, in which case they exclude tax revenues. This is because foreign aid is seen as a source of income with a lower cost than taxation. In this case, it can be said that official development assistance plays an active role in the expenditure, investment and public revenue generation processes of governments. Empirically, it is possible to say that there is no consistency between the results of the studies conducted to determine the relationship between ODA and tax revenues or tax efforts. While there are studies concluding that official development aids have no effect on tax revenues (Alonso & Garcimartín, 2011; Morrissey, Islei, & M'Amanja, 2006); there are also studies in the related literature concluding that aids have positive or negative effects on tax revenues (Benedek, Crivelli, Gupta, & Muthoor, 2014; Gambaro, Meyer-Spasche, & Rahman, 2007; Heller, 1975). As a matter of fact, according to the result of an analysis by Gupta et al. (2003), it has been stated that development assistance has a negative effect on tax revenues, especially in the form of grants, but there is a positive relationship between loans and tax revenues. The expectation from foreign aids is that they will support domestic revenue mobilization, tax mobilization and enable countries to become self-sufficient. If there is a contrary situation, concerns may arise about the effectiveness, efficiency and sustainability of the aids. In addition, the taxation process is considered as a social contract between government and citizens. The reason why the taxation process is considered as a social contract is that the citizen is obliged to pay taxes to the government in accordance with the

RESMÎ KALKINMA YARDIMLARI VERGİ GELİRLERİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖZELİNDE İKAME ETKİSİNİN ANALİZİ

provisions of the contract in question, and in return, the government is obliged to produce goods and services for the public needs of the citizens. This process, accepted as a social contract, is at the center of the development of democratic institutions and inclusive states (Mascagni, 2016). Similarly, The Organization for Economic Co-operation and Development (OECD, 2008) states that taxes are not the only requirement for countries to advance quickly, but that they are the pillar of an effective state with accountable, responsive democratic systems. In this case, it can be stated that official development assistance should improve the tax systems of countries (OECD, 2008). For this reason, an effective, efficient and sustainable tax system is seen as the basic requirement for the progress of nations. However, in developing countries, governments face a number of challenges to create an effective and efficient tax system (Tanzi & Zee, 2000). Considering the need for tax revenues to finance the development, ODAs should improve the tax systems of countries in order to ensure a sustainable development.

In the present study, the financial effects of assistances in the context of the relationship between Official Development Assistance and tax revenues were analyzed by using 1984-2019 period data specific to Turkey. Based on the view that determining the financial effectiveness of aids can contribute to the development of effective policies regarding foreign aid, aids have been analyzed separately in the form of grants, loans and net ODA. In the study, ARDL boundary test method was used to reveal the relationship between official development aid and total tax revenues.

As a result of the analysis of whether ODA have an exclusion effect on tax revenues by using 1984-2019 data, it has been concluded that net official development aid decreased the total tax revenues by 2.41% in comparison to one period earlier; on the contrary, net official development assistance of two previous terms increased the total tax revenues by 3.32% in a statistically significant way. In the long run, it is seen that net official development assistance has a negative ($\beta = - 0.161612$) and statistically significant ($p = 0.0122 < 0.05$) effect on total tax revenues.

Grants and loans have been analyzed separately and as of the period covering 1984-2019, for which the coefficients are analyzed, it was concluded that the deviations caused by loans on tax revenues in the short run disappear in the long run. In the long run, official development loans positively affect the total tax revenues, but this effect is not statistically significant ($p > 0.05$). On the other hand, the previous official development loans affect the total tax revenues negatively in the short term, but this effect is not statistically significant. In the long run, official development loans affect the total tax revenues negatively and it is concluded that this effect is statistically significant ($p = 0.0003 < 0.05$). As a result of the analysis for grants, although official development grants had a negative effect on total tax revenues in the short term, this effect is not statistically significant. In the long run, although official development grants have a very small negative effect on total tax revenues, this effect is not statistically significant.

Consequently, when the components of assistance are analyzed specifically for Turkey, it has been detected that grants and loans have no significant effect on tax revenues in the long or short term. The results show that net Official Development Assistance negatively affects tax revenues in the long term. In this case, it can be said that ODA, whose main objective is to contribute to the development and welfare of developing countries, have exclusion effect on tax revenues in the example of Turkey. Gupta et al. (2003) stated that although the effects of aid on tax revenues of countries vary depending on the conditions and structure of each country, some countries may experience a decreasing effect in tax revenues when using aid for creating

resources for the private sector in order to accelerate economic growth. In this case, financial assistances are used as a substitute for tax revenues. Determining whether aid is used in this way in Turkey requires an empirical analysis of the relationship between aids and economic growth, and although the goal is to accelerate economic growth by creating resources for the private sector, aids should be used in a way that will not affect tax compliance while increasing efficiency and productivity in the tax system. For this reason, considering the role of taxation in the development process, in order for ODA to accompany the steps taken by Turkey towards sustainable development, it is necessary to determine policies in order to ensure the efficiency of financial institutions, thereby develop domestic resource mobilization. In addition, it is considered to be necessary to organize and use the aids in a way to ensure efficiency and productivity in tax systems.